

TÜRK KÜLTÜR DÜNYASINDA UYGUR ASKERİ MÜZİĞİ

Haşmet ALTINÖLÇEK*

Özet

Türk kültüründe önemli bir yeri olan askerî müziğin ilk ortaya çıkışı, İslâmiyet öncesi Türk devletlerine kadar uzanmaktadır. Bu Türk devletlerinden biri olan Uygur askerî müziğine, daha önceki Türk devletleri olan Hun ve Kök Türklerde olduğu gibi, tuğ müziği denilmiştir. Tuğ, Türk askerî müziğinin Orta Asya'daki ilk adıdır. Tuğ, bayrak ve davul eski Türk devletlerinde bağımsızlık ve yetki belgesi sayılmış, devlet anlayışının da vazgeçilmeyen bir teşkilâtı olmuştur. Tuğ takımı daha sonraki Türk devletlerine esin kaynağı olmuş ve daha da gelişip teşkilatlanarak farklı isimlerle varlığını sürdürmüştür.

Anahtar Kelimeler: Askerî Müzik, Bayrak, Davul, Hakan.

UIGHUR MILITARY MUSIC IN TURKISH CULTURAL DOMAIN

Abstract

The origins of military music which has an important place in Turkish culture date back to the pre-Islamic Turkish states. One of those Turkish states, Uighur military music is known as tug music as in previous Turkish states the Huns and Gokturks. Tug is the fist name given to Turkish military music in Central Asia. Tug, flag and drum were marked as the independence and authorization certificate in old Turkish states and they came to be an indispensable organization in terms of the sense of state. Tug band inspired future Turkish states and continued its existence under different names through further development and organization.

Keywords: Military Music, Flag, Drum, Khan

Eski Türk devletlerinden olan Uygurlar, Baykal Gölü'nün güneyindeki Orhun, Selenga ve Tola Nehirlerinin bulunduğu bölgede MS.744 yılında kurulmuştur. Tung Bağa Tarkan döneminde Çin entrikaları nedeniyle zayıflayan Uygur Devleti'ne, 840 yılında Kırgızlar son vermiştir. Daha sonra Uygurlar, Çin'in Kansu bölgesinde, Kansu Uygur Devleti'ni (Sarı Uygurlar) kurmuşlardır. Uygurların büyük kısmı ise İç Asya'ya doğru göç ederek Beş Balık, Turfan ve Tanrı Dağları çevresinde, yerleşik bir düzen içerisinde Doğu Türkistan (Turfan) Uygur Devleti'ni oluşturmuşlardır.¹ Doğu Türkistan'da kurulan Uygur Devleti, Asya topraklarının önemli bir bölümünde varlıklarını sürdürmüştür. Aynı zamanda Kök Türk Devleti'nin de varisi konumundadır. Dolayısıyla Hunların torunları olan Uygurların, birden fazla devlet kurmuş oldukları görülmektedir.

* San. Öğr. Gör. Dr., İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı,
hasmet_altinolcek@mynet.com

¹ Saadettin Gömeç, *Uygur Türkleri Tarihi*, Berikan Yayınları, Ankara 2009, s. 12-36.

Turfan Uygurları, 1206 yılında Kara Hitayların, 1209'da da Moğol İmparatorluğu'nun egemenliği altına girmiştir. Moğol İmparatorluğu'nda önemli idarî görevler alan Uygurlar, Moğolları kültür ve sanat yönünden de etkilemişlerdir. Onlara Uygurca'yı öğreterek Uygur dilinin Moğolların resmî dili olmasını sağlamışlardır. Uygurlar bugün, Sincan-Uygur Özerk Bölgesi'nde yaşamaktadırlar.²

Uygurlar daha önceki Türk devletlerine nazaran göçebe yaşamdan yerleşik yaşama geçmeleri nedeniyle her alanda olduğu gibi müzik sanatında da önemli ilerlemeler kaydetmişlerdir. Uygurlar Budizm, Gök Tanrı dini³ ve Maniheizm⁴ gibi dinî inançları benimsemişlerdir.

Hunlar, Göktürkler ve Uygur Türklerinde askerî müzik, tuğ müziği olarak adlandırılmıştır. Tuğ, bayrak ve davul eski Türk devletlerinde bağımsızlık ve yetki belgesi sayılmaktaydı. Eski Türk Kağanları, yeni tayin edilen komutanları ile beylerine, belirli bir sayıda tuğ verirlerdi. Bu nedenle "Üç tuğ Türk kavmi" vb. gibi deyimler Çin ve Türk kaynaklarında sık sık geçen haberlerdi. Türk kağanından tuğ almış olan boylar, bunları diğer komşularına karşı bir üstünlük ve imtiyaz sebebi gibi kullanmışlardır. Ayrıca Tuğ gönderen hakan imtiyazına sahip olmak, Türk boylarının gözünde büyük hakan olmanın özelliklerindendi. Tuğ kelimesi çalgı anlamını da taşımakta olup Türk askerî müziğinin Orta Asya'daki ilk adıdır. Tuğ takımlarının kat sayısı hükümdarın gücünü ifade ederdi. Yani hükümdar üç tuğ kullanıyorsa tuğ takımı da üç katlı olmaktadır. Ayrıca Türklerde büyük generallere, vezirlere, hakanın hatunlarına ve kağandan sonra gelen yabguya da davul ile bayrak veriliyordu. Fakat bunların sayısı hakanınkinden fazla olmazdı.⁵ Uygur tuğ takımında davul başta olmak üzere çeşitli üflemeli çalgılar da bulunuyordu.⁶

Tuğ, aynı zamanda ucuna bit miktar at kuyruğu kılları bağlanmış mızrağa verilen addır. Tuğlar Orta Asya'da Türk hakan ve hanlarının, bağımsızlık simgeleriydi. İslâmiyet öncesi tuğların tepesinde altın bir kurt başı takılırdı.⁷ Daha sonraları Osmanlı Devleti'nde tuğların başında Anadolu Selçukluları'nda olduğu gibi bazen gümüşten bir hilâl bulunur bazen de bulunmazdı.⁸

² Timur Vural, "Türklerde Erken Dönem Askerî Müzik", *Yeni Türkiye Türk Müsıkîsi Özel Sayısı*, Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi Yayınları, Y. 10, S. 57, Ankara 2014, s. 1092.

³ Budizm: Buda tarafından kurulan bir dindir. Budizm MS 1. yüzyılda Türkistan, 4. yüzyılda Kore, 6. yüzyılda Japonya, 7. yüzyılda ise Tibet'te yayılmaya başlamıştır.

⁴ Gök Tanrı Dini: En eski inanç sistemidir. Türklerin, Moğolların ve Asya göçebelerinin eski dinidir.

⁵ Maniheizm: 3. yüzyılda Pers İmparatorluğunda Mani tarafından kurulan ve kısa sürede hızla büyük bir coğrafyaya yayılan bir din. Mani dini en parlak dönemini 8. yüzyılda Uygur Devleti'nin millî dini olarak ilân edilmesi ile yaşamıştır. Mani kelimesinin Eski Türkçedeki kullanımı "Mengü"dür ve Çağatay Türkçesinde "Tanrı" demektir.

⁶ Bahaeddin Ögel, *Türk Kültür Tarihine Giriş*, Kültür Bakanlığı Yayınları, C. VIII, Ankara 1991, s. 49.

⁷ İbrahim Kafesoğlu, *Türk Millî Kültürü*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1995, s. 342.

⁸ Gülçin Çandarlıoğlu, "Uygur Devletleri Tarihi ve Kültürü", *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, C. II, Ankara 2002, s. 210.

Tuğ, *Divânü Lügâti-t-Türk*'te hakan önünde çalınan kös ve davul, nöbet davulu anlamına gelmektedir. "Xan tög urdı."⁹ "Han, nöbet davulunu vurdu." örneği ile tuğ'un açıklanması yapılmıştır. Tuğ'un kelime olarak başka anlamlara geldiği de görülmektedir. Günümüzde bizim yaygın olarak bildiğimiz tuğ yine *Divânü Lügâti't-Türk*'te, alem "toguz tuğlug xan" "dokuz tuğlu han, hakan" anlamına gelir.¹⁰ Tuğ'un başka anlamları da vardı: Su bendi, herhangi bir şeyin kapağı ya da tıpası.¹¹

Türk düşünce ve sosyal düzeninde yedi sayısı önemli bir yer tutmakta ve uğurlu bir sayı olarak bilinmektedir. Uygur öncesi Kök Türk Devleti'nde kağana ait tuğ takımları yedi katlı olarak düzenlenmiştir. Daha sonra dokuz katlı takımlara geçilmiştir çünkü eski Türklerde göğün derinliklerinin dokuz katlı olduğu inancı yaygındır.

Hâkimiyet alanı ne kadar geniş ya da rütbesi ne kadar büyük olursa olsun, bir hakan dokuzdan fazla tuğ kullanamazdı. Çünkü dokuz sayısının uğurlu olduğu düşünülürdü. Bu uğurluluk zaman zaman kutluluk ve mübarekliliğe kadar uzanmıştır. Tuğlar "barçın" adı verilen kumaştan ya da turuncu renkteki ipekten yapılırdı. Bu renkleri de uğurlu sayarlardı.¹² Bütün yüksek medeniyetlerin ana yurdu sayılan Orta Asya'dan Anadolu'ya göç eden Oğuzların İslâm dinini benimsemesiyle Türk hükümdarlarının egemenlik simgesi olarak davul ve sancak kullanmaları töresi, bütün İslâm âlemine de yayılmıştır. Dolayısıyla dokuz sayısı, Osmanlı Devleti'nde de görülmektedir. Osmanlı padişahlarına mahsus olan mehter takımı dokuz katlıydı. Yani bir çalgıdan kaç tane var ise mehter o kadar katlı oluyordu. Kat sayısı olarak en büyük, mehter padişaha mahsus olan mehter takımıydı. Bu mehter, Yavuz Sultan Selim ve Kanunî Sultan Süleyman dönemlerinden itibaren "Mehterân-ı Tabl-ı Alem-i Hâssa" olarak adlandırılmıştır.

İslâmiyet öncesi Türklerde Kurultay'ın açılış ve kapanışı ile hakanın kurultaya gelişi sırasında davullar çalınıp tuğlar dikilirdi. Ayrıca tuğ takımının başlıca eylemi "Tuğ vurma", bir savaş alameti olarak nitelendirilmekte, savaşa giderken ve savaştan gelirken çalınmaktaydı. Bu töre, Türklerdeki devlet anlayışının ayrılmaz bir parçası olarak ortaya çıkar. Ayrıca önemli olaylarda veya farklılıklarda, davul ile beraber diğer müzik aletleri de haberci durumundaydı. Egemenlik ve gücü simgeleyen sancak ve davulun elden gitmesi ise idare ve ordunun dağılmış olması anlamına gelmekteydi.

Eski Türkler için kutsal sayılan sancak ile davul bir bütün durumundaydı ikisi birlikte de tuğ diye nitelendirilirdi ve tuğun açığa çıkartılıp dalgalandırılması da bir savaş habercisi olarak sayılırdı.¹³ Savaşın habercisi olarak tuğun açığa çıkartılıp dalgalandırılması geleneği, Osmanlı Devleti'ne de geçmiştir. Osmanlı Devleti'nde savaş ilan edildiği zaman sancak-ı şerif Topkapı

⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinde Saray Teşkilatı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988, s. 264.

¹⁰ Kâşgarlı Mahmûd, *Divânü Lügâti't-Türk*, Kocabalı Yayınları, İstanbul 2005, s. 589.

¹¹ Kâşgarlı Mahmûd, *age.*, s. 589.

¹² Kâşgarlı Mahmûd, *age.*, s. 589.

¹³ Kâşgarlı Mahmûd, *age.*, s. 589.

Sarayında mehter eşliğinde getirilip dikilirdi. Böylece savaş ilan edilmiş olurdu. Askerlerin Hz. Muhammed'in sancağı etrafında toplanması manasına gelmekteydi.¹⁴ Türk hükümdarlarının hâkimiyet alâmeti olarak davul ve sancak kullanmaları usulü, Türkler vasıtası ile İslâm âleminde yaygınlık kazandı. Türkler kurdukları İslâm devletlerinde bu eski geleneği devam ettirdiler.¹⁵

XI. Yüzyıl'da Kâşgarlı Mahmûd da tuğ için "davul ve kös" diyordu. Başka bir yorumda bulunmuyor ve diğer musiki aletlerinden söz açmıyordu. Ancak tuğun ikinci ve asıl manası, "sancak" demektir. Cengiz Han da gece nöbetçilerine verdiği emir ve yasalarda, hakanlık otağı önünde tuğlar ile davulların korunmasını emrediyordu. Yani tuğ ile davul, birbirinden ayrılmayan iki devlet sembolü idiler.¹⁶

Tuğ kelimesini ilk olarak MÖ IV. yüzyılda yaşamış olan, Türk oldukları tahmin edilen ve hanedan dili Türkçe olan Hiung-nu Devleti'nde görmekteyiz. Siyasî ve kültürel münasebetler vesilesi ile Çin yıllıklarında Hiung-nu dilinde tespit edilen "Tanrı, kut, ordu, tuğ, kılıç" vb. ifadeler Türkçe olup Türk dilinin en eski kelimelerini teşkil etmektedir.¹⁷

VIII. yüzyılda yazılmış olan Orhun Yazıtları ve "Şine-Usu" Yazıtı'nda *külpüğe* ve *tuğ* çalgılarının adları geçmektedir. Yazıtlarda geçen "tuğ çalgı takımı" aynı zamanda "sancak takımı" anlamını da taşımaktadır. Yine aynı kaynaktan, Türklerin Orta Asya'daki tuğ takımında yer alan çalgılarının şunlar olduğu anlaşılmaktadır: Yırağ (Zurna), Borguy, Bur veya Buğ (Boru, nefir), Kövrüğ (Kös), Tümrük (Davul) ve Ceng (Zil).¹⁸ İşte bu çalgılardan Uygur zurnası, eski dönemlerde büyük baş hayvanların boynuzundan yapılan, sonraki dönemlerde ise erik ağacı ve bakırdan yapılan üfleli bir çalgıdır.¹⁹

Çin kaynaklarına göre MÖ II. yüzyılda, Çinli bir general siyasî görevle Orta Asya'nın Kuça, Balagasun gibi önemli merkezlerinde yaşayan Türk hükümdarlarının sarayına misafir olur. General, ülkesine dönüşünde Türklerden aldığı çalgılarla sarayında tuğ takımını kurar. Çinli generalin ülkesine getirdiği sazlar içinde "Hou Kya" diye adlandırılan ileri dönük boyunlu, perde delikli, müthiş ses çıkaran bir boru çeşidinin olduğu da bu kaynaktan belirtilmiştir.²⁰

¹⁴ Nazmi Özalp, *Türk Musikisi Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 2000, s. 43.

¹⁵ Fırat Boztaş, *Onaltıncı Yüzyılın Sonuna Kadar Osmanlı Devleti'nde Tabl ve Alem Mehterleri Teşkilatı*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009, s. 10.

¹⁶ Haşmet Altınölçek, "Askerî Müsiki Geleneği ve Mehterhânenin Bir Kurum Olarak Yerleşme Süreci", *Yeni Türkiye Türk Musikisi Özel Sayısı*, Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi Yayınları, Yıl: 10, S. 57, Ankara Mart-Nisan 2014, s. 1114.

¹⁷ Bahaeddin Ögel, *age.*, s. 196.

¹⁸ İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 2005, s. 59.

¹⁹ Pars Tuğlacı, *Mehterhane'den Bando'ya*, Cem Yayınevi, İstanbul 1986, s. 3.

²⁰ Mahmud R. Gazimihal, *Türk Nefesli Çalgıları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, s. 32.

Kök Türklerde olduğu gibi daha sonraki Türk kağanlarının önünde de davul vurulduğu bilinmektedir. İbn Haldûn, Türk devletlerinde, ordunun önünde bir tuğ ve sancak taşındığını, birçok bayrağın bulunduğunu ve davul ve kös'ün Türkler tarafından kullanıldığını belirtir.²¹

Askerî müzik takımının temel çalgısı davul idi, nevbet vurma da davul ve köslerin çalınmasıdır. Nebbet geleneği ilk olarak Hun Türklerinde varlığını göstermiştir. Kâşgarlı Mahmûd da hükümdar önünde çalınan kös ve davula “tuğ” denildiğini, “Han tuğ urdu.” deyiminin kullanıldığı ve bunun “Hükümdar nevbet çaldı.” demek olduğunu söyler. Uygur Devleti'nde de önceki Türk devletlerinde olduğu gibi nevbet yapılmaktaydı. Bu gelenek Osmanlı Devleti'nde de görülmektedir.

Nebbet (nöbet, navba, naubat) kelimesi, sözlükte “devir, fırsat, topluluk, felaket” ve “askerî müzik topluluğunun otağı önünde davul vurarak icra ettiği müzik” anlamında kullanılmaktadır.²² Türk kültüründe önemli bir yere sahip olan nevbet anlayışı bir uyandırmadır, uyarmadır, haber vermedir ve zaman ayırımının ifadesidir.

Eski Türk devletlerinde savaşlar ve büyük merasimlerden önce hanlık otağı kurulur, tuğ dikilir ve davul vurulmaya başlanırdı.²³ Bunun için “Tuğ vuruldu.” deyimini “Hanlık davullarının vurulduğu” anlamında kullanılmıştır.²⁴ Uygur hakanı da ulu, seçilmiş, kutsanmış kişidir. Her gün nevbet vurulması, Uygur hakanının kutsanması, selamlanması ve gücünün vurgulanması gibi anlamlar barındırmaktadır.²⁵

Eski Türkler, Tanrıya at kurban ederler ve atın kıllarını da tuğlarında kullanırlardı. Belki tuğun kutsal sayılmasının bir sebebi de bu olabilir. Ayrıca onlar, kurban edilmiş bir atın kıllarının da saklanmasıyla insana uğur getirdiğine inanırlardı. Günümüzde bu gelenek devam etmekte ve atın nalını saklamanın ya da evin bir yerine asmanın, o haneye uğur getirebileceğine inanılmaktadır. Görülüyor ki Türkler yaşadığı bütün coğrafyada iz bırakmış ve kültürünü çevresine yayarak geleneklerini hep canlı ve gelişmeye açık tutmuştur.

Uygurlar döneminde müzik, Kök Türkler dönemine göre her bakımdan çok daha gelişmiş, çok daha çeşitlenip zenginleşmiş olarak devlet, toplum ve birey yaşamının, din ve devlet törenlerinin, bayram, şölen ve eğlencelerin ve günlük yaşayışın vazgeçilmez öğelerinden biri hâline gelmiştir.²⁶ Uygurlar, Türk müziği ezgisinin karşılığı olarak “kök” sözcüğünü kullanmışlardır.

²¹ Pars Tuğlacı, *age.*, s. 3.

²² Ahmet Tezbaşar, *Mehter Tarihi, Teşkilâtı ve Marşları*, Berksoy Basımevi, İstanbul 1975, s. 15.

²³ Abdülkerim Özyayın, “Nebbet”, *DİA*, C. XXXIII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2007, s. 39.

²⁴ Erdoğan Merçil, *Selçuklularda Hükümdarlık Alametleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2007, s. 116.

²⁵ Haşmet Altınöççek, “Bir Güç Simgesi Olarak Eyüp Mehteri”, *XI. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler*, Eyüp Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Yayınları, İstanbul 2012, s. 159.

²⁶ Timur Vural, “Türklerde Erken Dönem Askerî Müzik”, *Yeni Türkiye Türk Müsîkisi Özel Sayısı*, Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi Yayınları, Y. 10, S. 57, Ankara 2014, s. 1092.

Altın davul, eski Uygur yazılarında, “altın kövrüg” olarak geçer. Bu da bir saltanat kösü veya davulu olmalıydı. Şaman davulu ise büyük bir defti.²⁷ Eski bir Uygur yazısında şöyle deniliyordu; “...Altın Davulu (altın kövrüg), her gün böyle döğüp tokmaklayıp...” Bu dizeden anlaşılıyor ki her gün belirli bir zamanda altın davul çalınıyordu. Burada davulun kasnağının altın ya da altın kaplama olduğu anlaşılıyor.²⁸ Davul’un çalınması ise bir nevi “nevbet” anlayışı olarak yorumlanabilir.

Uygurlar önemli olayları duyurmak için de altın davulu kullanmaktaydılar. Çünkü altınlı devlet kösleri veya davullar eski Türklerde, hakanın gücünü ve ihtişamını temsil ediyordu. Ayrıca davulun güneşi simgelediği için kutsal sayıldığı ve davul verilen hükümdarın da kut-sandığına inanılıyordu. Tuğ ise bağımsızlık sembolü olmaktan başka devlet içinde hiyerarşide bir ayırım vasıtası ve mevki sembolü olarak kullanılmıştır.

Büyük davullar ve kösler daha çok savaş aletidir. Tuğlar ve bayraklar ile birlikte bulunur ve bir bütün oluştururlardı. Bu gelenek Çin’de de vardı. Eski bir Uygur yazısı ile yazılmış manalı bir Türkçe ile “utmak yigedmelik kövrüg-üg” diye bir “fetih ve zafer davulu”ndan söz açılıyordu. Bu metin ünlü Buda gezgini Hsüan Tsang’ın gezi raporundan tercüme edilmiştir. Ancak Çince metinde yalnızca “davul” sözü geçmektedir.²⁹

Uygur Türklerinde, “müjde” veya “zafer” davuluna “Utmak yigedmelig kövrüg” denirdi. Eski Türkçede “utmak”, “yenmek, galip gelmek” demektir. *Kutadgu Bilig*’de düşmanı yenmiş er veya yiğit için de “utmuş er” denirdi. “Utmak-yigedmek” de birleşik bir deyimdir. “Yigedmek”, asıl anlamı olan iyileşmenin yanında “yenme ve yükselme” anlayışını da içine alıverirdi.³⁰

Roger Finch Uygur askerî müziğinde kullanılan davul çalgısından şöyle söz etmiştir: “Onlar gün ve gün geçtikçe, davula vururlar, bu adet ile duyuruları yaparlar;”, “Ayın on yedinci günü şafak sökerken Prens Kalyanamkara en büyük davulun çıkartılıp vurulmasını ve nelerin olduğunun duyurulmasını emretti.” “Ve altın davul her yanındaki güzel ışıltılar ile sanki bir güneş gibi parlamıştır.”³¹

Tuğ takımında kullanılmış olan diğer bir çalgı da burga, (boru, daha sonraki dönemde nefir de denilmekte) en eski üflemeli çalgılardan biridir. Bu çalgı eski dönemlerde büyük baş hayvan boynuzundan ya da keçi boynuzundan yapılırdı. Burga ya da borgu olarak adlandırılan çalgı, daha sonraları bakırdan da yapılmıştır.

Uygur tuğ takımının debdebe yapma, coşturma, savaşlarda karşı tarafı ürkütme gibi görevlerinin yanı sıra devlet merasimi, gelen misafirlerin karşılanması ve müjdeli olayların duyurulması gibi nevbet vurma görevleri de vardı. Dolayısıyla çeşitli Uygur şölenlerinde de tuğ

²⁷ Ahmet Şahin Ak, *Türk Müziği Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2003, s. 37.

²⁸ Ögel, *age.*, s. 196.

²⁹ Ögel, *age.*, s. 196.

³⁰ Ögel, *age.*, s. 198.

³¹ Ögel, *age.*, s. 114.

takımının nevbet vurmuş olduğu düşünülebilir. Türklerin hakanlık anlayışıyla özdeşleşen nevbet, her zaman hürmet ve saygı içinde dinlenmiştir.³² Cesaretlerini davulun titreşimlerinde bileyen atalarımız, taktiklerini davul ile duyurmuş ve davulu ordunun etkin bir silahı olarak kullanmışlardır. Hakan olmak, davula sahip olmak ve davulun sesi ile ülkesine hâkimiyetini duyurmak ile eş değer olmuştur.³³

Türk hükümdarlarının hâkimiyet alâmeti olarak davul ve sancak kullanmaları usulü, Türkler vasıtası ile İslâm âleminde de yaygınlık kazanmıştır. Askerî müzik takımları Abbasilerde, Harzemşahlılarda, Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nda, Anadolu Selçukluları'nda, Memlûklarda ve Anadolu Beylikleri'nde de görülmektedir.³⁴ Bu gelenek, Osmanlı Devleti içinde genişleyerek, başlı başına bir kuruluş olarak yüzyıllarca yaşamıştır. Türk dünyasında kültürel devamlılığın tabii bir sonucu olarak bu tarihî gelenek bugün de yaşatılmaktadır.

Sonuç

Uygurların hâkimiyet alâmetlerinden olan tuğ takımı, hakanın haşmetinin bir göstergesi olmuş ve savaşan askerleri şevke getirerek coşturmuştur. Ayrıca tuğ, bayrak ve davul eski Türk devletlerinde bağımsızlık ve yetki belgesi sayılmıştır. Askerî müzik çalgılarından olan davul da her dönem kutsal sayılmıştır.

Askerî müzik, savaşta ordunun düzen ve disiplini bakımından çok önemli olmuştur. Çünkü ordunun çıkışı, hareketi, düzeni ve askerî taktikler hep davul çalınması ile yapılmıştır. Davulların ve köslerin gök gürlemesine benzer çıkardığı korkutucu tınılar, düşman askerinin sinir sistemini tahrip etmiş ve Türk askerinin de maneviyatını güçlendirerek milli duygularını yüceltmıştır. Dolayısıyla Türklerin dünya tarihinde önemli özelliklerinden biri de askerî müzik bakımından güçlü bir millet olmasıdır.

³² Roger Finch, "Musical Instruments in Uigur Literature and Art", *Uluslararası Osmanlı Öncesi Türk Kongresi Bildirileri*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, S. 119, Ankara 1997, s. 321.

³³ Henry George Farmer, "Tablhane", *İA*, C. XI, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1979, s. 604.

³⁴ Timur Vural, "Türk Askerî Müzik Geleneği", *Yeni Türkiye Türk Müsıkisi Özel Sayısı*, Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi Yayınları, Y. 10, S. 57, Ankara 2014, s. 1066.

BİBLİYOGRAFYA

- Ak, Ahmet Şahin, *Türk Müziği Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2003.
- Altınölçek, Haşmet. "Bir Güç Simgesi Olarak Eyüp Mehteri", *XI. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler*, Eyüp Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Yayınları, İstanbul 2012.
- Altınölçek, Haşmet. "Askerî Mûsikî Geleneği ve Mehterhânenin Bir Kurum Olarak Yerleşme Süreci", *Yeni Türkiye Türk Mûsikîsi Özel Sayısı*, Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi Yayınları, Y. 10, S. 57, Ankara 2014.
- Boztaş, Fırat, *Onaltıncı Yüzyılın Sonuna Kadar Osmanlı Devleti'nde Tabl ve Alem Mehterleri Teşkilatı*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009.
- Çandarlıoğlu. Gülçin, "Uygur Devletleri Tarihi ve Kültürü", *Türkler Ansiklopedisi*, C. II, Ankara 2002.
- Farmer, Henry George. "Tablhane", *İA*, C. XI, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1979.
- Finch, Roger. "Musical Instruments in Uigur Literature and Art", *Uluslararası Osmanlı Öncesi Türk Kongresi Bildirileri*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, S. 119, Ankara 1997.
- Gazimihal, Mahmud Ragıp, *Türk Nefesli Çalgıları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.
- Gömeç, Saadettin, *Uygur Türkleri Tarihi*, Berikan Yayınları, Ankara 2009.
- Kafesoğlu, İbrahim, *Türk Milli Kültürü*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1995.
- Kâşgarlı Mahmûd, *Divânü Lügâti't-Türk*, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2005.
- Kayabalı, İsmail - Arslanoğlu, Cemender, "Mehter Musikisi", *Türk Kültürü, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü*, S. 130, 131, 132, İstanbul 1973.
- Merçil, Erdoğan, *Selçuklularda Hükümdarlık Alametleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2007.
- Ögel, Bahaeddin, *Türk Kültür Tarihine Giriş*, Kültür Bakanlığı Yayınları, C. VIII, Ankara 1991.
- Özalp, Nazmi, *Türk Musikisi Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 2000.
- Özaydın, Abdülkerim, "Nevbet" *DİA*, C. XXXIII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2007, s. 116.
- Tezbaşar, Ahmet, *Mehter Tarihi, Teşkilâtı ve Marşları*, Berksoy Basımevi, İstanbul 1975.
- Tuğlacı, Pars, *Mehterhane'den Bandoya*, Cem Yayınevi, İstanbul 1986.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devletinde Saray Teşkilatı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988.
- Vural, Timur, "Türklerde Erken Dönem Askeri Müzik", *Yeni Türkiye Türk Mûsikîsi Özel Sayısı*, Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi Yayınları, Y. 10, S. 57, Ankara 2014.
- Vural, Timur, "Türk Askeri Müzik Geleneği", *Yeni Türkiye Türk Mûsikîsi Özel Sayısı*, Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi Yayınları, Y. 10, S. 57, Ankara 2014.